

Dilexit Iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabbatani. Red. Z. Grocholewski i V. Carcel Orti. Citta del Vaticano 1984 ss. 638. Ed. Libreria Editrice Vaticana.

Omawiane dzieło jest księgą pamiątkową dedykowaną kard. A. Sabbataniemu, wielce zasłużonemu dla rozwoju orzecznictwa kościelnego prefektowi Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej i prezesowi Najwyższego Trybunału Państwa-Miasta Watykańskiego, zwanego „Corte di Cassazione”. Dzieło to, powstałe z inicjatywy ks. bpa Zenona Grocholewskiego, sekretarza Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, nie jest zbiorem przypadkowych artykułów, ale stanowi całość dobrze zaplanowaną i uporządkowaną pod względem merytorycznym i edytorskim.

Dzieło to składa się z kilku części. Część wstępna, opracowana przez ks. bpa Z. Grocholewskiego i V. Carcela Ortiego, zawiera charakterystykę postaci kard. Sabbataniego — jego biogram i dorobek w dziedzinie nauki prawa kanonicznego i jurysprudencji kościelnej. Gwoli uzupełnienia tej charakterystyki warto nadmienić, iż kard. Sabbatani darzy szczególną sympatią Kościoła katolicki w Polsce i kanonistów polskich. Wyrazem tego był jego aktywny udział w dwóch kolejnych ogólnopolskich sympozjach pracowników sądów kościelnych, zorganizowanych przez Wydział Prawa Kanonicznego KUL (Jasna Góra 1977, Lublin 1980).

Z ogólnego spojrzenia na to dzieło nasuwa się spostrzeżenie, iż inicjatywa ks. bpa Z. Grocholewskiego spotkała się z pozytywną reakcją wielu wybitnych profesorów z różnych uniwersytetów oraz znawców jurysprudencji kościelnej. Jednocześnie należy zauważyć, że zamieszczone w nim studia dotyczą głównie dwóch działów prawa kanonicznego: prawa małżeńskiego i szeroko rozumianego prawa procesowego. Całość zebranych studiów została podzielona na trzy części: w części pierwszej zamieszczono studia z dziedziny prawa małżeńskiego materialnego; w części drugiej — studia z kościelnego prawa procesowego; w części trzeciej — studium dotyczące sądownictwa Państwa-Miasta Watykańskiego.

Część pierwsza zawiera artykuły pięciu autorów. M. P. Pompèdda w artykule zatytułowanym *Konsens małżeński w swoim podmiocie. Konsens jako akt psychologiczny* dokonał analizy podwójnej podstawy uznania niezdolności psychicznej do zawarcia małżeństwa, określonej w kan. 1095 nowego KPK. Następnie J. M. Pinto Gomez omówił niezdolność przyjęcia obowiązków małżeńskich według nowego KPK opierając się na dyspozycji określonej w kan. 1095 n 3 nowego KPK oraz w nieco wcześniejszych orzeczeniach Roty Rzymskiej. A. Di Felice również w oparciu

o materiał orzeczeń Roty Rzymskiej dokonał wykładni innego tytułu nieważności małżeństwa określonego w kan. 1083 § 2 KPK z 1917 r. jako „error qualitatis redundet in errore personae”. B. De Lanversin zaprezentował interesujące rozważanie na temat możliwości wykorzystania w procesie kanonicznym najnowszych technik medyczno-biologicznych. Jest to więc artykuł z dziedziny nauk pomocniczych dla prawa małżeńskiego. Jako ostatni w tej części zbioru został zamieszczony artykuł z dziedziny historii prawa na temat formy zawarcia małżeństwa maronitów poza terytorium patriarchatu przed promulgacją motu proprio *Crebrae allatae*.

W części drugiej, najobszerniejszej, znajdujemy 25 opracowań zagadnień z dziedziny kościelnego prawa procesowego. Na pierwszym miejscu został zamieszczony artykuł P. Tocanela zawierający ogólną charakterystykę pięciu kolejnych części księgi VII nowego KPK, czyli całego nowego prawa procesowego. Pięć następnich artykułów zostało poświęconych następującym tematom: sąd pierwszej instancji i jego zadania (P. Wesemann), trybunały międzydiecezjalne (C. Zagga), historia Roty Rzymskiej (Ch. Lefebvre), historia Svcnatury Apostolskiej (V. Carcel Orti i I. Gordon), jej aktualny stan organizacyjny oraz propozycje dalszej reformy (Z. Grocholewski), możliwości sprawowania urzędu adwokata i promotora sprawiedliwości przez zakonnicę (Z. Varalę), urząd prokuratora i adwokata publicznego (J. Ochoa). Pozostałe studia zostały poświęcone problematyce procesów szczególnych. Większość z nich dotyczy problemów procesu małżeńskiego, a mianowicie: kompetencji trybunału (P. Branchereau), urzędu adwokata w procesie małżeńskim (P. Moneta), wprowadzenie sprawy do instrukcji dowodowej (C. Sheehy), zasady kontradycyjności w formowaniu procesu (S. Villegiante), przesłuchania stron (P. Morrisey), orzeczenia nieważności kilku sukcesywnie zawartych małżeństw (W. O'Connell), procesu w sprawie uzyskania separacji małżonków (C. De Diego-Lora), dyspensy od małżeństwa niedopełnionego (B. Marchetta), postępowania w sprawie domniemanej śmierci małżonka (M. Said). Proces w sprawie orzeczenia nieważności święceń kapłańskich opracował A. Moroni, a proces karny — C. De Paolis. Trzy ostatnie studia zostały poświęcone problemom procesu administracyjnego: analizie pojęcia aktu administracyjnego będącego przedmiotem sporu administracyjnego (J. Krukowski), rekursowi hierarchicznemu i procedurze przy przenoszeniu i usuwaniu proboszcza (A. Ranaudo), procesowi w sprawie wydalenia zakonnika z zakonu (F. D'Ostilio).

W trzeciej części omawianego tomu zamieszczony został jeden artykuł napisany przez P. Ciprottiego na temat trybunału pierwszej instancji Państwa-Miasta Watykańskiego.

Na końcu dzieła znajdujemy dwa indeksy: indeks autorów oraz indeks subskrybentów, którzy przyczynili się do wydania tego dzieła. Wydaje się, że pożyteczny byłby także indeks rzeczowy.

Biorąc pod uwagę aktualność i różnorodność tematów opracowanych w omawianym dziele należy sądzić, iż może ono wzbudzić zainteresowanie wielu czytelników. Niektóre z opracowań mają charakter historyczny (dzieje najwyższych trybunałów kościelnych). Większość zaś poświęcona jest nowemu prawu małżeńskiemu i procesowemu. W szczególności godne uwagi są studia dotyczące nowych pojęć prawnych oraz norm zawartych w nowym KPK. Dzieło to, opracowane i opublikowane wkrótce po promulgacji nowego KPK, posiada walory zarówno teoretyczne, jak i praktyczne. Wskazuje ono bowiem kierunek wykładni szeregu norm nowego KPK, dzięki czemu może oddać usługi pracownikom trybunałów kościelnych i administracji kościelnej.

Prawidłowa klasyfikacja zamieszczonych w dziele artykułów, staranne opracowanie strony technicznej oraz piękna szata graficzna sprawiają, iż prezentowane dzieło bez przesady może być postawione jako wzór opracowań zbiorowych, a zwłaszcza ksiąg pamiątkowych.

Ks. Józef Krukowski